

คู่มือการจัดตั้งธนาคารเวลาชุมชน

“โดยชุมชน เพื่อชุมชน”

จัดทำโดย

ค.ว.ก.
ธนาคารเวลากลาง
จังหวัดเชียงใหม่

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ

ก

คำนำ

ธนาคารเวลามีความสำคัญต่อชุมชนและสังคม เนื่องจากธนาคารเวลา (Time bank) เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนดูแลซึ่งกันและกัน ด้วยการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสบการณ์ บริการขั้นพื้นฐานและสามารถสะสมเวลาไว้ เสมือนการออมเงินในบัญชีธนาคาร และเมื่อยามจำเป็นที่ต้องการใช้เวลา หรือต้องการความช่วยเหลือก็สามารถเบิกถอนเวลามาใช้ได้ ธนาคารเวลาจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีข้อตกลงร่วมว่าจะมีการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสบการณ์ ในรูปแบบบริการขั้นพื้นฐานโดยยึดหลักคิดว่า “ทุกคนมีคุณค่า มีเวลาเท่ากัน” ธนาคารเวลา เป็นเครื่องมืออีกรูปแบบหนึ่งที่รองรับสังคมสูงวัย และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เป็นสังคมเอื้ออาทร

จากบทเรียนพื้นที่ต้นแบบ 15 พื้นที่ ภายใต้โครงการขับเคลื่อนและพัฒนาการดำเนินงานธนาคารเวลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ได้วิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อจัดทำคู่มือการจัดตั้งธนาคารชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่นๆ ที่สนใจจัดตั้งธนาคารเวลาในรูปแบบชุมชน เป็นผู้จัดตั้งเอง ดำเนินการเอง ประโยชน์ของคู่มือการจัดตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน คือ ลดขั้นตอนการศึกษา ลดความซ้ำซ้อน และสามารถนำเอาคู่มือนี้ ไปปรับปรุง พัฒนา การดำเนินงานธนาคารเวลาของชุมชนอื่นๆ ที่สนใจอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนต่อไป

	หน้า	บทนำ
คำนำ	ก	
บทนำ	1-6	จากสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2548 ได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย และในปี 2564 มีผู้สูงอายุประมาณ 13 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งเท่ากับสังคมไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์ โดยหนึ่งในสามของผู้สูงอายุมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน บุตรซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักมีสัดส่วนลดลง ร้อยละของผู้สูงอายุต้องอยู่ตามลำพังคนเดียวหรืออยู่กับผู้สูงอายุด้วยกันมีแนวโน้มที่สูงขึ้นและอยู่ในภาวะที่พึ่งพิงประมาณ 4 แสนคน และใน 20 ปีข้างหน้าจะมีผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงเพิ่มเป็น 1.3 ล้านคน และมีผู้ป่วยโรคสมองเสื่อมเพิ่มเป็น 1.4 ล้านคน นอกจากนี้ยังพบว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเมืองและในชนบทมีความเหลื่อมล้ำทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเข้าถึงบริการสุขภาพ ด้วยข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ อาทิ การเดินทาง การรับรู้ถึงสิทธิต่าง ๆ ของผู้สูงอายุจากสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุย่อมหมายถึงการเพิ่มขึ้นของภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแลรักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และดูแลทั้งในด้านที่อยู่อาศัย คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่จะเพิ่มระดับสูงขึ้นเรื่อย ๆ และนอกจากนั้นสัดส่วนของประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานก็ลดลง จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมการรองรับสังคมสูงวัย
กรอบแนวคิดการจัดตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน	7	
ขั้นตอนเตรียมการก่อนก่อตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน	8	
การก่อตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน	8	
การรับสมัครสมาชิกธนาคารเวลา	9	
การตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลา	10	
การสร้าง/กำหนดกฎ ระเบียบ กติกาธนาคารเวลา	11-12	
การแลกเปลี่ยนกิจกรรม	13	
การพัฒนาศักยภาพ	14-15	
ประโยชน์ของการก่อตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน	16	
ข้อควรปฏิบัติในการจัดตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน	17-18	
ข้อควรระวังในการจัดตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน	19-20	
ความยั่งยืนของธนาคารเวลา	20-23	
ที่มาของ 3 กองทุน	24-25	

ในปี 2561 รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมการรองรับสังคมสูงวัยที่ประเทศไทยกำลังเผชิญจึงได้ผลักดันประเด็นสังคมสูงวัยเป็นวาระแห่งชาติและเป็นประเด็นเร่งด่วนของรัฐบาลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย ซึ่งมีการดำเนินการอยู่ในต่างประเทศอยู่หลายประเทศ โดยมอบให้กรมกิจการผู้สูงวัย ศึกษารูปแบบการดำเนินงานธนาคารเวลาของต่างประเทศและนำแนวทางการดำเนินงานธนาคารเวลาของแต่ละประเทศมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมให้คนในสังคมดูแลซึ่งกันและกัน จากนโยบายดังกล่าว สสส. โดยสำนักงานพัฒนาประสานนโยบายรองรับสังคมสูงวัย (สปสว.) ในขณะนั้นเห็นว่าเรายังมีข้อมูลไม่เพียงพอในการนำธนาคารเวลามาใช้ จึงได้มอบหมายให้ มหาวิทยาลัยสยามร่วมกับสถาบันอาเซียนมหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาบทเรียนจากต่างประเทศและจัดทำเป็นข้อเสนอว่าถ้าจะดำเนินการในประเทศไทยจะต้องทำอย่างไรบ้าง สุดท้ายได้ข้อเสนอรื้อฟื้นแนวทางในการดำเนินงานธนาคารเวลา ทั้งหมด 10 ขั้นตอน ขณะเดียวกัน**กรมกิจการผู้สูงวัย** ๗ ร่วมกับ สสส. **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ได้ดำเนินการนำร่องใน 42 พื้นที่ 28 จังหวัด ตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2561 โดยการต่อยอดพื้นที่ที่ดำเนินการธนาคารความดี ของ สสส.

ขณะเดียวกัน สสส.ร่วมกับภาคีภาคชุมชนเห็นว่าธนาคารเวลาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่รองรับสังคมสูงวัยได้อย่างดี เหมาะสมกับสถานการณ์ประเทศในปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร เด็กเกิดน้อย ผู้สูงอายุมากขึ้น ครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น สมรรถนะของผู้สูงอายุลดลง คนทุกกลุ่มวัยยังไม่ ตระหนักถึงการเตรียมตัวเข้าสู่สังคมสูงวัย ในทุกมิติ ดังนั้นต้องมี

การเตรียมการรองรับการดูแลผู้สูงอายุ โดยการสร้างหลักประกัน สร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาว่าเรา จะไม่ถูกทอดทิ้ง จะได้รับการดูแลจากเพื่อนที่มีทักษะ จึงเกิดการ**จัดตั้งธนาคารเวลาที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน “จัดตั้งโดยชุมชน เพื่อคนในชุมชน”** ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ทั้งท้องถิ่น ท้องที่ รพ.สต. วัด โรงเรียน เพราะหัวใจสำคัญคือการมีส่วนร่วม และการสร้างสังคมที่เกื้อกูลไม่ทิ้งกัน การสนับสนุนอาจจะมีทั้งงบประมาณค่าบริหารจัดการ วิชาการ(พัฒนาทักษะ) สิ่งของเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรม เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืน

หลักคิดธนาคารเวลา**“คนทุกคนมีคุณค่า มีความเท่าเทียม มีเวลาเท่ากัน แบ่งปันกันได้”** เป็นลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นกระบวนการที่เป็นผู้ให้และผู้รับ (GIVE and TAKE) ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าเราจะไม่ถูกทอดทิ้งและจะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพราะปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไป เป็นสังคมเดี่ยวมากขึ้น เมื่อเราเป็นผู้สูงวัยหรือต้องการความช่วยเหลือเมื่อไม่มีญาติหรือครอบครัวเรายังมีเพื่อนที่คอยช่วยเหลือดูแลเรา เช่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทย

ธนาคารเวลายึดหลักความเท่าเทียมที่ทุกคนมีเวลาเท่ากัน การทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลกันจะมีลักษณะกิจกรรมรูปแบบไหนก็ตามจะมีค่าเท่ากัน คือการช่วยเหลือของกิจกรรม 1 กิจกรรมจะได้รับ 1 คะแนน (เครดิตเวลา) หรือแล้วแต่ธนาคารเวลานั้น ๆ จะกำหนด ซึ่งคะแนนดังกล่าวจะสะสมในรูปแบบบัญชีส่วนบุคคลเพื่อเบิกถอนใช้ได้เมื่อมีความต้องการ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตาม

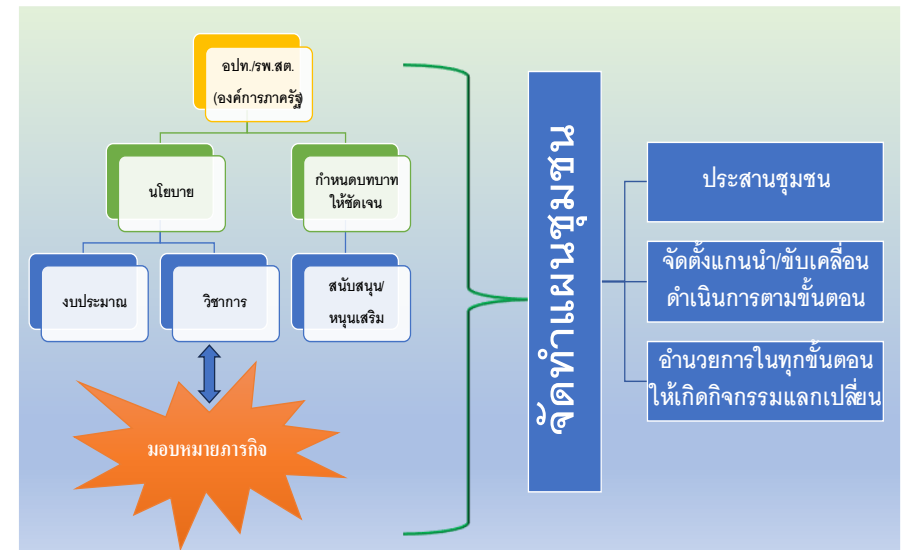
ทักษะความสามารถของผู้ให้บริการและตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ หรือการตกลงร่วมกันของทั้งสองฝ่าย โดยผ่านผู้จัดการธนาคารเวลา

รูปแบบการแลกเปลี่ยนของสมาชิกธนาคารเวลามี 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) บุคคลกับบุคคล เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกที่เป็นบุคคลกับบุคคล (2) สมาชิกกับองค์กร เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกที่เป็นบุคคลกับสมาชิกที่เป็นองค์กร (3) องค์กรกับองค์กร เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกที่เป็นองค์กรกับสมาชิกที่เป็นองค์กร

หัวใจสำคัญที่จะทำให้ธนาคารเวลาเป็นเครื่องมือของสังคม สร้างความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนมีสุขภาพะ เตรียมการรองรับสังคมสูงวัย “คนไทยไม่ทิ้งกัน” เกิดความยั่งยืนต้องมี ทูทางสังคม เป็นความต้องการของชุมชน มีการบูรณาการการใช้ทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอก ต้องสร้างสิ่งกระตุ้น สร้างการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่าย มีผู้นำที่สามารถรวมใจ สร้างความเชื่อมั่น สร้ทธา ให้ชุมชนเห็นประโยชน์ เห็นคุณค่า มีระบบ มีลายลักษณ์อักษร และที่สำคัญยังต้องสร้างผู้นำรุ่นสองรุ่นสาม มีการติดตาม ประเมินผล ถอดบทเรียน จากการทำงานเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงการทำงานและทักษะของผู้เกี่ยวข้อง

จากบทเรียนของโครงการการเริ่มต้นดำเนินงานธนาคารเวลา ในกรณีที่ แคนนำหลักมาจาก หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะมีข้อจำกัดในการทำงานเชิงระบบเช่นนโยบายของผู้บริหาร แผนการดำเนินงานของท้องถิ่น แผนของชุมชน หน้าที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่นั้น ๆ หรือ แคนนำหลักที่มา

จากตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐเช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) หรือ โรงเรียน นโยบายของผู้บริหาร และภารกิจของหน่วยงาน เป็นข้อจำกัดในการดำเนินงาน จึงควรมีการประสานแกนนำชุมชนมาเป็นหลักในการดำเนินงาน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานเป็นผู้สนับสนุน มีส่วนร่วม ตามบทบาทหน้าที่ ตามกรอบการดำเนินงานธนาคารเวลาของชุมชน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่มีการช่วยเหลือในการใช้ชีวิตประจำวัน เกิดความเท่าเทียม สร้างคุณค่า ฟังพาหน่วยงานภาครัฐเท่าที่จำเป็น จะเป็นการสร้างความยั่งยืนของการขับเคลื่อนงานธนาคารเวลาในชุมชนอย่างแท้จริง

กรอบแนวคิดการจัดตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน

การจัดตั้งธนาคารเวลาชุมชนโดยชุมชน เริ่มจากแกนนำหรือผู้ก่อการในชุมชน ร่วมกันพิจารณาสถานการณ์สุขภาพ สังคม และโครงสร้างประชากรในชุมชน ที่มีอัตราผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นเครื่องมือที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง คือ ธนาคารเวลา ซึ่งจะเป็นกระบวนการทำงานให้ชุมชนดูแลซึ่งกันและกันด้วยการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสพการณ์ บริการขั้นพื้นฐานและสามารถสะสมเวลานำไปสู่การสร้างเครือข่ายในชุมชน ทำให้เกิด ชุมชนพึ่งพา เอื้ออาทร ดูแลซึ่งกันและกัน ชุมชนเข้มแข็ง ลดค่าใช้จ่าย ลดภาระของตนเอง ครอบครัวชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีหลักประกันว่าเวลาที่เราได้สะสมไว้ (เครดิตเวลา) สามารถเบิกถอนมาใช้ได้เมื่อจำเป็นได้

ขั้นตอนการจัดตั้งธนาคารเวลาชุมชน

มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย

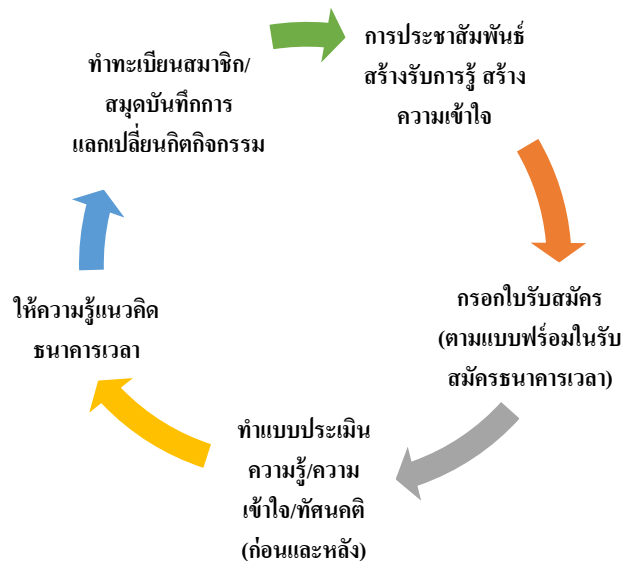
1 การจัดตั้งธนาคารเวลาโดยชุมชน

ขั้นเตรียมการก่อนก่อตั้งธนาคารเวลา มีความสำคัญ เพราะเราต้องหา “คนที่ใช่” เพื่อเป็นแกนนำหลัก ศึกษา ทำความเข้าใจ ในแนวคิด หลักการ และกระบวนการดำเนินงานของธนาคารเวลา กำหนดรูปแบบ ขกร่างกติกา โครงสร้าง ประสานความร่วมมือของภาคี องค์กร มาเป็นคณะทำงาน ที่มีสมรรถนะได้แก่ นักจัดการ นักวิชาการ นักสื่อสาร นักยุทธศาสตร์ และนักประสานงาน

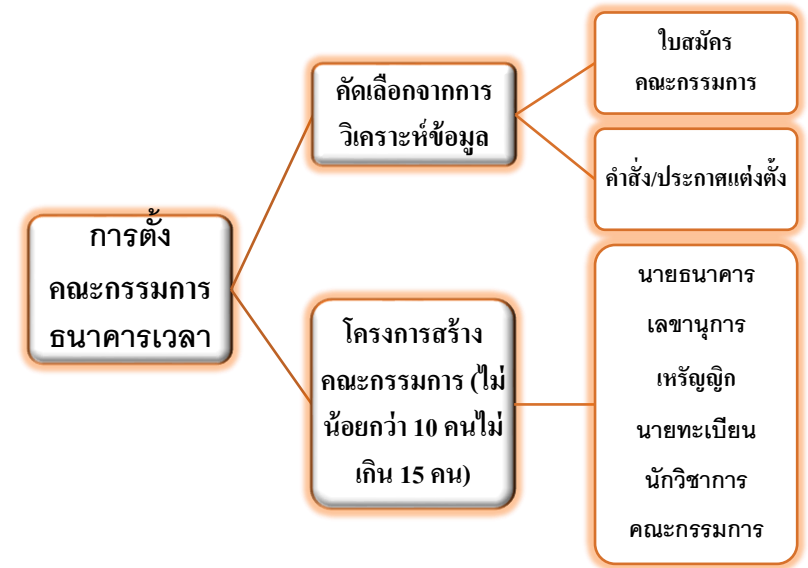
2 การรับสมัครสมาชิกธนาคารเวลา

สมาชิกธนาคารเวลาจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่ธนาคารเวลานั้น ๆ กำหนด ขั้นตอนการรับสมัครสมาชิกธนาคารเวลา มีกระบวนการและวิธีการ ดังนี้

สิ่งที่สำคัญในการทำทะเบียนสมาชิก คือ ข้อมูลทักษะ ประสบการณ์ ขึ้นพื้นฐาน 7 หมวดได้แก่ 01 หมวดงานช่าง, 02 หมวดการให้บริการดูแล, 03 หมวดนันทนาการ, 04 หมวดงานบ้าน, 05 หมวดการส่งเสริมการเรียนรู้, 06 หมวดการเกษตร, 07 หมวดงานสุขภาพอนามัย และหมวดงานสาธารณะ ประโยชน์ ซึ่งมีความสำคัญในการให้บริการ และการพัฒนาทักษะที่ขาดหายไป ให้กับสมาชิกธนาคารเวลา เพื่อเกิดการบริการที่ครอบคลุมทุกด้าน

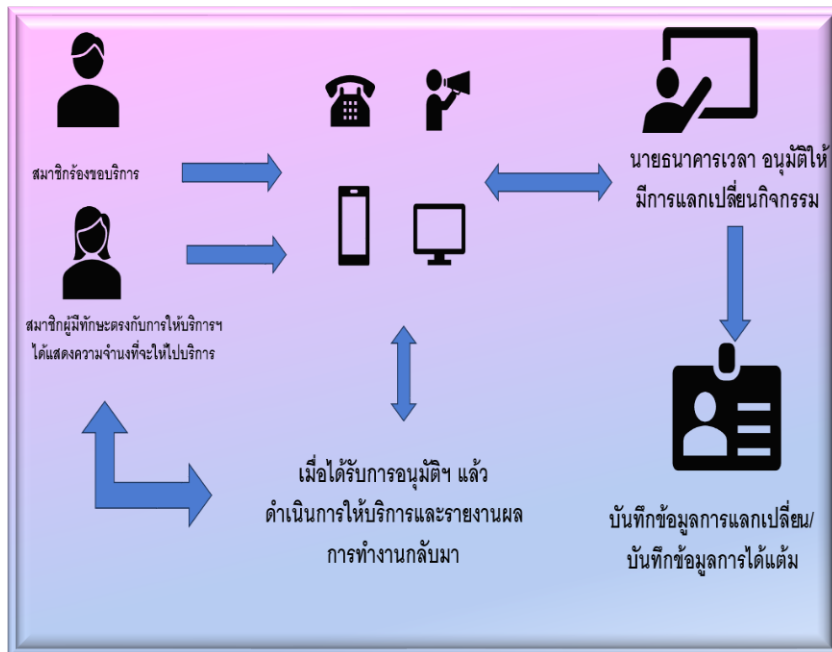
3 การตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลา

ขั้นตอนการตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลามีความสำคัญมาก เพราะ หัวใจของการทำงานขึ้นอยู่กับ ผู้จัดการธนาคารเวลา เลขานุการ นักวิชาการ เภรัญญิก และนายทะเบียน ที่จะต้องบริหารจัดการให้เกิดการแลกเปลี่ยน กิจกรรมธนาคารเวลาแบบต่อเนื่อง มีระบบ มีคุณภาพ และมีความยั่งยืน และ ต้องกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการซึ่งส่วนใหญ่ระบุ 4 ปี จึง จะเลือกตั้งคณะกรรมการใหม่

4 การสร้าง/กำหนดกฎระเบียบ กติกาธนาคารเวลา

กฎ ระเบียบ กติกา ของธนาคารเวลา ที่มีผลบังคับ ต้องมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกและคณะกรรมการฯ ที่ได้ร่วมคิด ร่วมกำหนด เป็นมติหรือเป็นข้อตกลงร่วมกัน ขอมรับที่จะปฏิบัติตามโดยสมัครใจ ซึ่งมีหลักสำคัญ ที่จะขาดไม่ได้ ดังนี้

- (1) การรับสมัครสมาชิกธนาคารเวลาจากความสมัครใจ มีความพร้อมเป็นผู้ให้และผู้รับ ผู้สมัครจะได้รับแต้ม (เครดิตเวลา) จำนวน 5 แต้ม

- (2) การร้องขอบริการทุกครั้ง ต้องผ่านผู้จัดการธนาคารเวลา หรือ คณะกรรมการธนาคารเวลา ผู้ที่ได้รับมอบหมาย
- (3) ไม่มีการใช้เงินเป็นค่าจ้าง หรือค่าตอบแทน
- (4) กำหนดเกณฑ์การให้แต้ม/คะแนน คือ กิจกรรมละ 1 แต้ม โดยมีเวลาให้บริการไม่เกิน 3 ชั่วโมง หากเกินต้องเพิ่มเป็น 2 แต้ม
- (5) ต้องระบุผู้รับผลประโยชน์ไว้ในใบสมัคร สำหรับกรณี เสียชีวิต ลาออก ย้ายถิ่นฐาน โดยอาจจะระบุให้กับทายาท หรือองค์กร
- (6) ต้องมีการบันทึกการแลกเปลี่ยนกิจกรรมเวลาทั้งผู้ให้บริการ และ ผู้รับบริการ ซึ่งอาจจะมีหลากหลายรูปแบบ เช่น สมุดบันทึก, โปรแกรมคอมพิวเตอร์, แอปพลิเคชันไลน์ ฯลฯ
- (7) กำหนดให้มีการประชุม ดังต่อไปนี้
 - คณะกรรมการ อย่างน้อยปีละ 3-4 ครั้ง
 - ประชุมสมาชิกใหญ่ อย่างน้อย 1 ครั้ง/ปี

5 การแลกเปลี่ยนกิจกรรมธนาคารเวลาชุมชน

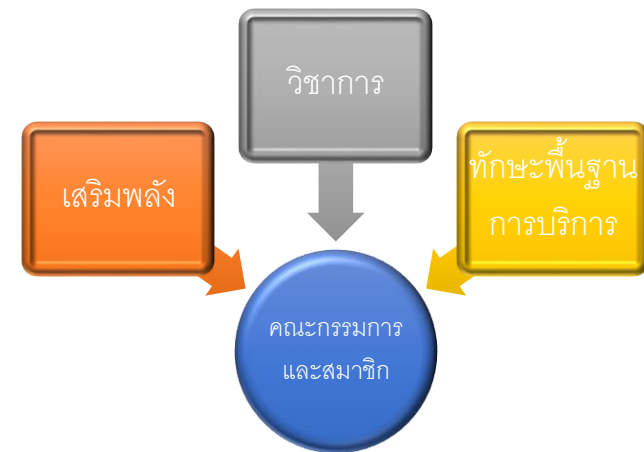
ขั้นตอนการให้บริการ/การแลกเปลี่ยนกิจกรรมของสมาชิกธนาคารเวลามีดังต่อไปนี้

ในการแลกเปลี่ยนกิจกรรมโดยทั่วไปจะเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกกับสมาชิก ซึ่งผู้ขอรับบริการจะต้องแจ้งไปยังผู้จัดการธนาคารและสมาชิก เพื่อให้สมาชิกที่มีความพร้อมในการให้บริการ แจ้งกลับมายังผู้จัดการธนาคาร โดยผู้จัดการจะเป็นผู้พิจารณาว่ากิจกรรมนั้นต้องใช้ผู้ให้บริการกี่คน และกำหนดนัดหมายการให้บริการ สำหรับอุปกรณ์ในการทำกิจกรรม อาจได้มาโดย ผู้รับบริการหรือ ผู้ให้บริการ หรือจากคลังอุปกรณ์ของธนาคารเวลานั้น ๆ ก็ได้ เมื่อให้บริการเสร็จสิ้น มีการถ่ายรูป ก่อนและหลังให้บริการ ส่งให้ผู้จัดการเพื่อให้อนุมัติ และบันทึกเครดิตเวลาทุกครั้ง อีกทั้งต้องบันทึกมูลค่าไว้เป็นลายลักษณ์อักษร อาจมีบางกรณีที่มีผู้ร้องขอรับบริการ แต่ผู้มีแจ้งความประสงค์จะให้บริการมากกว่าหนึ่งคน ผู้จัดการธนาคารจะเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมและอนุมัติตามลักษณะและปริมาณงาน ตัดสินใจว่าจะให้เต็มกับผู้ใดจำนวนเท่าไร หรือในกรณีที่สมาชิก หรือคณะกรรมการเห็นว่าผู้ที่มีความจำเป็นต้องได้รับบริการเร่งด่วน แต่ไม่มีเครดิตเวลา หรือไม่ใช่สมาชิก ผู้จัดการธนาคารและคณะกรรมการสามารถพิจารณาอนุมัติให้ใช้เต็มจากกองทุนเวลา หรือสมาชิกที่แจ้งความจำนงค์บริจาคเครดิตเวลาให้กับผู้ที่ไปให้บริการแทนได้ แต่ทั้งนี้ต้องระบุเงื่อนไขดังกล่าวไว้ใน กติกาของธนาคารเวลา

6 การพัฒนาศักยภาพ

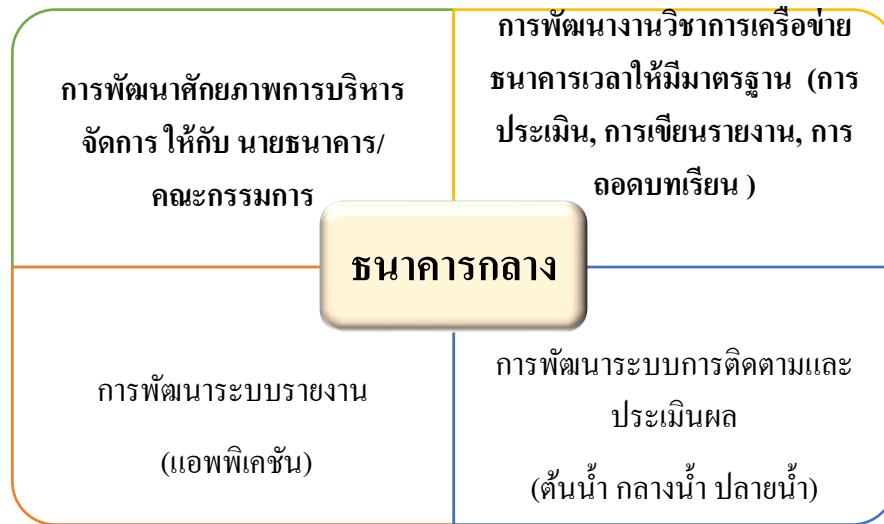
การพัฒนาศักยภาพผู้จัดการธนาคาร/แกนนำ/คณะกรรมการและสมาชิก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการบริหาร และการให้บริการ อย่างมีประสิทธิภาพ มี 2 รูปแบบ คือ 1) พัฒนาศักยภาพตนเองในชุมชน 2) พัฒนาศักยภาพโดยธนาคารกลาง สรุปได้ดังต่อไปนี้

การพัฒนาศักยภาพตนเองในชุมชน

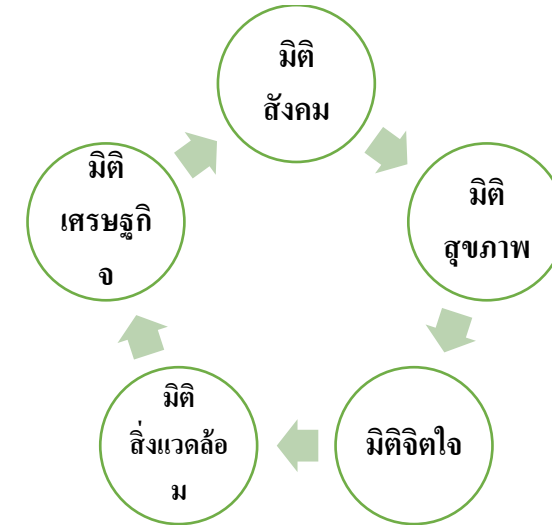
การเสริมพลัง การพัฒนาศักยภาพด้านวิชาการ และพัฒนาทักษะเพื่อให้คณะกรรมการ คณะทำงานและสมาชิกให้มีทักษะในการบริหารจัดการ หรือการให้บริการที่ครอบคลุมตามความต้องการของสมาชิก ส่งผลต่อการดำเนินงานธนาคารเวลาที่มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอันพึงประสงค์ และเป็นหนึ่งในปัจจัยความสำเร็จของธนาคารเวลา

การพัฒนาศักยภาพโดยธนาคารกลาง

กระบวนการเสริมพลังและการพัฒนาเครือข่าย เป็นปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้ธนาคารเวลา ได้พัฒนาศักยภาพและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการยกระดับงานปฏิบัติการในพื้นที่ให้เป็นงานวิชาการ เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ เกิดพื้นที่ปลอดภัย เกิดความไว้วางใจ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม สร้างความเป็นทีม เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ” เกิดความยั่งยืน ต่อเนื่อง แต่ควรจะต้องเชื่อมและบูรณาการกับแผนชุมชน แผนองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ ต่อไป

ประโยชน์/คุณค่า ต่อสมาชิก ครอบครัว ชุมชน และสังคม

ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากการร่วมกิจกรรมหรือเป็นสมาชิกธนาคารเวลา ที่ชัดเจนและเห็นเป็นรูปธรรมคือ มติสังคม เกิดการบริหารจัดการความสัมพันธ์ รื้อฟื้นความสัมพันธ์ในชุมชน ความเป็นเครือญาติ พื้นฟูจารีตวัฒนธรรมเรื่อง “การเอามื้อเอายาม” หรือการลงแขก ช่วยเหลือกันและกัน ทำให้เกิดชุมชนเอื้ออาทร ชุมชนเข้มแข็ง มีหลักประกันความมั่นคงด้วยการสะสมเวลาไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มติสุขภาพ คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มติด้านจิตใจ สมาชิก มีความสุขที่ได้เป็นผู้ให้และผู้รับ มีคุณค่า มีตัวตน บนพื้นฐานของความเท่าเทียม มติสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความปลอดภัย มติเศรษฐกิจ ลดค่าใช้จ่ายของตนเอง ครอบครัว และชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ

ข้อควรคำนึงในการจัดตั้ง “ธนาคารเวลา” โดยชุมชน

1. การเตรียมการก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา ควรศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลชุมชน ได้แก่
 - 1.1. วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์สุขภาพ
 - 1.2. วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ชุมชน
 - 1.3. วิเคราะห์ข้อมูลประชากร
 - 1.4. การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ค้นหาบุคคลกลุ่ม แกนนำ ที่มีศักยภาพและจิตสาธารณะพร้อมที่จะร่วมขับเคลื่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา “หาคนที่ใช่”
2. การก่อตั้งธนาคารเวลาควรยึดหลัก 10 ขั้นตอนของการจัดตั้งและดำเนินงานธนาคารเวลา เป็นสำคัญ
3. การประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้แนวคิดธนาคารเวลาในชุมชน ควรดำเนินการหลายช่องทาง ผ่านการประชุมหมู่บ้าน ผ่านเวทีประชาคม กิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ
4. กฎ กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ ของธนาคารเวลา ควรมาจากความเห็นร่วมของสมาชิก
5. สมาชิกธนาคารเวลาควรมีทักษะที่หลากหลาย และครอบคลุมทุกกลุ่มวัย
6. ธนาคารเวลาควรมีการบันทึกข้อมูลทักษะ พื้นฐาน ของสมาชิก ที่จะให้บริการ/แลกเปลี่ยนกิจกรรม

7. ควรมีกระบวนการเสริมพลัง และกระบวนการพัฒนาศักยภาพอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการอย่างต่อเนื่อง
8. ควรมีการสร้างเครือข่ายสังคม ชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนกิจกรรม เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง
9. การบริหารความสัมพันธ์ใหม่ในชุมชน ผ่านกิจกรรมธนาคารเวลา และจิตอาสาธนาคารเวลา
10. การเคารพซึ่งกันและกัน สร้างความเท่าเทียม โดยใช้หลักการ “ทุกคนมีคุณค่า มีเวลาเท่ากัน”
11. การถอดบทเรียน การสรุปบทเรียน ควรมีการคืนข้อมูล ให้แก่สมาชิก และหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงานต่อ
12. เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ของธนาคารเวลา ควรมีการจัดตั้งกองทุน 3 กองทุน ได้แก่ กองทุนเวลา กองทุนเงิน กองทุนอุปกรณ์
13. การดำเนินงานธนาคารเวลาใช้หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by doing) และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วม เกิดความรู้ใหม่นำกลับไปปฏิบัติ การค้นพบปัญหาก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน (วงจรของการเรียนรู้)

ข้อควรระวังในการจัดตั้ง “ธนาคารเวลา” โดยชุมชน

1. การก่อตั้งคณะกรรมการ ควรแต่งตั้งคณะกรรมการจากแกนนำที่มีใจ และมีความพร้อม ในการทำงานและขับเคลื่อนธนาคารเวลา ไม่ควรคำนึงเฉพาะการดำรงตำแหน่งในองค์กรหรือตำแหน่งทางสังคมเท่านั้น
2. ขนาดของธนาคารเวลาไม่ควรใหญ่เกินไป ควรเน้นความสัมพันธ์ คุณภาพมากกว่าปริมาณ
3. การคัดเลือกผู้จัดการธนาคารเวลา เป็นหัวใจของการบริหารจัดการธนาคารเวลา ต้องมีศักยภาพอย่างน้อย 3 นัก ได้แก่ นักจัดการ นักประสานงาน นักสื่อสาร และต้องเข้าใจหลักแนวคิดสมัครใจทำงาน พร้อมที่จะเสียสละ
4. สร้างช่องทางการสื่อสาร เพื่อให้เป็นช่องทางในการร้องขอรับ-ให้บริการที่เข้าถึงง่าย ไม่ซับซ้อน ขั้นตอนน้อย
5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนน้อย ไม่หลากหลาย ต้องมีการกระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยน และพัฒนาทักษะที่ขาด
6. สมาชิกธนาคารเวลาที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ต้องการเป็นผู้รับมากกว่าให้บริการ
7. การบริหารจัดการที่ผูกติดกับนายธนาคารเพียงคนเดียวมีความเสี่ยงต่อความยั่งยืนของธนาคารเวลา

8. การจำแนกกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมจิตอาสาทั่วไป กับจิตอาสาธนาคารเวลา ไม่ชัดเจน

ความยั่งยืนของธนาคารเวลา

การจะให้ธนาคารเวลา จะมีความยั่งยืน มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล สามารถให้บริการได้ครอบคลุมกับความต้องการของสมาชิกและประชาชนกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ การมีกองทุนในธนาคารเวลาจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะตอบโจทย์ความยั่งยืน เนื่องจากกองทุนเป็นตัวสนับสนุนการให้บริการที่มีคุณภาพ ครอบคลุมทั้งประเภทการให้บริการ และผู้รับบริการ การเกิดกองทุนได้ต้องอาศัยการหนุนเสริมในด้าน องค์ความรู้ วิชาการ การจัดการระบบ งบประมาณ จากทั้งองค์กรภายใน เช่น ความร่วมมือ ความเข้มแข็งของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ จากองค์กรภายนอก เช่น สสส. พม. ธนาคารกลาง ภาวศีเครือข่าย เข้ามาช่วยในการสร้างความมั่นคงให้กับกองทุนของธนาคารเวลา

กองทุนของธนาคารเวลาประกอบด้วย

1. กองทุนเงิน มีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมของธนาคารเวลา ใช้ในการหนุนเสริม บริหารจัดการ หนุนเวียนการดำเนินกิจกรรม ให้มีความต่อเนื่อง บูรณาการการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

2. กองทุนอุปกรณ์ มีความสำคัญ เนื่องจากช่วยเอื้อประโยชน์ต่อการให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกธนาคารเวลา และคนในชุมชนอย่างทั่วถึง
3. กองทุนเวลา เป็นกองทุนหลักที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของธนาคารเวลา มีประโยชน์ต่อสมาชิกที่มีข้อจำกัดในการสะสมแต้มหรือมีความจำเป็นต้องขอรับความช่วยเหลือฉุกเฉิน แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกสามารถใช้แต้มของกองทุนตอบแทนสมาชิกที่ไปให้บริการได้

ธนาคารเวลากลางจังหวัดเชียงใหม่

ธนาคารเวลากลาง หมายถึง กลไกที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการกำหนดมาตรฐานการบริหารจัดการ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานธนาคารเวลาสาขา ประสาน ติดตาม หนุนเสริมทรัพยากรตามความเหมาะสมและพัฒนาทักษะหรือกระตุ้นแรงจูงใจของทีมงานธนาคารเวลาชุมชนสาขา ให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน เป็นเครื่องมือสร้างชุมชนเข้มแข็งและรองรับสังคมสูงวัย

บทบาทของธนาคารเวลากลาง

1. ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงข้อมูล กำหนดทิศทางการพัฒนา มาตรฐานการบริหารจัดการและ ความสัมพันธ์ของธนาคารเวลาชุมชน

2. สนับสนุนการพัฒนาธนาคารเวลาเครือข่าย/สาขาในหลากหลายรูปแบบ ให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับ หลักการ แนวคิด กลยุทธ์ในการบริหารจัดการและดำเนินงานธนาคารเวลาให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบท และความต้องการของชุมชนรวมถึงการสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อการกระทำ

3. ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ แบ่งปันการเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานและการบริหารจัดการธนาคารเวลาของเครือข่าย/สาขานาธนาคารเวลา

4. หนุนเสริม สร้างแรงบันดาลใจ แนะนำเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายและพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกและผู้รับผิดชอบธนาคารเวลา เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

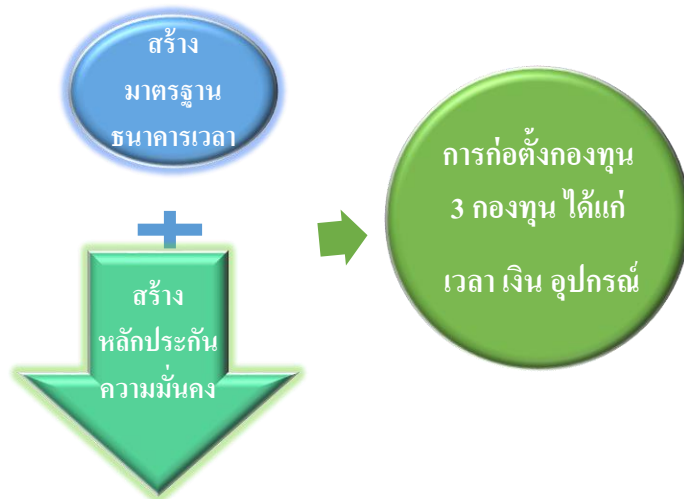
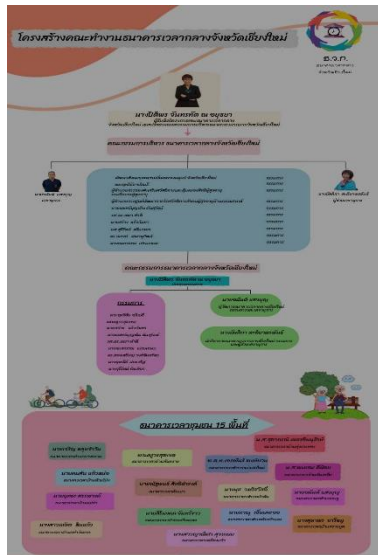
5. จัดทำฐานข้อมูลกลางที่เป็นมาตรฐานใช้ในการติดตาม เชื่อมโยงการดำเนินการของเครือข่าย/สาขานาธนาคารเวลาในพื้นที่

6. สื่อสารประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน รู้จัก เข้าใจ และเกิดการสนับสนุนธนาคารเวลาในชุมชน

7. พัฒนาให้เกิดกองทุนธนาคารเวลาของธนาคารกลางจังหวัดเชียงใหม่ และธนาคารเครือข่าย/สาขา

8. ถอดบทเรียนการดำเนินงานของธนาคารเวลากลางเพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการและกระบวนการดำเนินงาน

กลไกธนาคารเวลากลางเชียงใหม่

ที่มาของ 3 กองทุน

3 กองทุน มีความสำคัญและเป็นหลักการันตีถึงความมั่นคง เชื่อมั่นว่าธนาคารเวลามีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน พึ่งตนเอง ชุมชนเข้มแข็ง รองรับและธนาคารกลางรองรับ พร้อมทั้งมีระบบแอปพลิเคชันในการบันทึกข้อมูลคะแนน “แต้ม” ป้องกันการสูญหายไว้อย่างเป็นระบบ

ประเภท กองทุน	ที่มาของกองทุน	ผลลัพธ์
กองทุน เงิน	-จากโครงการธนาคาร เวลา -จากการทำผ้าป่า -จากการบริจาค	-เกิดกองทุนที่ใช้หมุนเวียนทำ กิจกรรมธนาคารเวลาให้เกิดความ ต่อเนื่อง เกิดการบูรณาการ และ ช่วยเหลือกันและกัน
กองทุน เวลา	-การจัดตั้งธนาคารเวลา ชุมชน -บริจาคจากสมาชิกที่ เสี่ยงชีวิต -บริจาคจากสมาชิกที่มี แด้มสะสมจำนวนมาก -บริจาคจากสมาชิกที่ ลาออกจากธนาคารเวลา	-เกิดกองทุนเวลา เพื่อนำเอาแต้มไป ใ้กับสมาชิกที่ต้องการ ความ ช่วยเหลือ หรือว่าต้องการการบริหาร บ่อยๆ และนำเอาแต้ม ไปใ้กับ w สมาชิกที่เป็นองค์กรที่ไม่มีแต้มเหลือ

ประเภท กองทุน	ที่มาของกองทุน	ผลลัพธ์
กองทุน อุปกรณ์	-บริจาคจากบ้าน/ชุมชน -บริจาคจากวัด -บริจาคจากองค์กร / หน่วยงาน -บริจาคภาคเอกชน -กองทุนเงินธนาคารเวลา	-มีอุปกรณ์ทางกายไว้ให้บริการสมาชิกธนาคารเวลา และชุมชน เช่น เตียง รถเข็น ไม้เท้า หรืออุปกรณ์ซ่อมสร้าง ฯลฯ -มีอุปกรณ์ในการให้บริการสมาชิกตามบริการพื้นฐานเช่น งานช่าง มีบันได เลื่อย กรรไกรตัดหญ้า ฯลฯ งานบริการมีปัดตาเลื้อนตัดผม กรรไกรซอยผม ฯลฯ

ธนาคารเวลาชุมชนมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน พึ่งตนเอง ชุมชนเข้มแข็ง โดยธนาคารเวลากลาง สนับสนุนการพัฒนา พร้อมทั้งมีระบบ แอปพลิเคชันในการบันทึกข้อมูลคะแนน “แต้ม” ป้องกันการสูญหายไว้อย่างเป็นระบบ

บรรณาธิการ

ผู้เขียน

จัดทำโดย

สนับสนุนโดย

นางปิติพร จันทรทัต ณ อยุธยา

นางสาวพะยอม ดิน้อย

นายอนันต์ แสงบุญ

นางมัลลิกา ตะติยาพรพันธ์

นางจุรีรัตน์ เงินท้อ

